

A tehetség felismerésének szinterei az óvodás korban

A huszadik század filozófiájának alapvető felfedezése az a belátás volt, miszerint nem létezik tisztán elméleti tudás – minden tudás egyben gyakorlati tudás is. Míg a primitív kultúrákban a mindennapi kommunikáció világa töltötte be az oktató-nevelő szerepet, addig ez megváltozik a civilizáció előrehaladásával. Nagyobb lesz a rés a fiatalok képességei és a felnőttek gondjai és érdeklődése között. Ennél is fontosabb a huszonegyedik század, pontosabban napjaink felismerése, hogy a nevelés fogalma nem szűkíthető le pusztán az ismeretek és a magatartási szabályok átadásának mechanizmusára, hanem úgy kell értelmezni, mint azoknak a hatásoknak az összességét, amelyek az egyént a formálódás periódusában érik, és amelyek számos egyén sajátos jellegének a kialakulását eredményezik. Azonban a hatások integrációja, a hatások felderítése önmagában elégtelen, ha nem ismerjük fel az összefüggéseket a környezeti hatások és a veleszületett képességek között.

A hatvanas évek végén Margaret Mead az átörökítés három válfaját különböztette meg:

- *posztfiguratív kultúra*, melyben a gyermekek elsősorban őseiktől tanulnak
- *a konfiguratív kultúra*, melyben mind a gyermekek, mind a felnőttek a velük egykorúaktól és egyenrangúaktól tanulnak, és a
- *prefiguratív kultúra*, melyben a felnőttek gyermekeiktől is tanulnak.

És ma, ama új, történelmileg példa nélkül álló korszakba léptünk be, ahol nem mondhatjuk, hogy a gyermekek immár kevésbé tanulhatnak a felnőttektől, de a gyöngülő tekintély jeleit kétségkívül észlelhetjük.

Ennek felismeréseként számtalan szervezet, egyesület, társaság, business és nem business oktatói programok jöttek létre. Ha felcsatlakozunk a világhálóra, tapasztalhatjuk, mennyi élmény dús ismeretterjesztő kalandtúrára invitálják a gyermekeket, csak éppen a természetes környezetet, a gyermek szabadságát hagyják figyelmen kívül. „Olyan gyermekbarát, stressz-mentes, derűs, stimuláló környezetet biztosítunk, melyben a legmodernebb számítógépes technológia alkalmazásával (interaktív – varázstábla) kapcsolatba kerül a tudással.” Ezt, s az ehhez hasonló programot mindjárt egy napjainkban tapasztalt esettel is alátámasztom. A hatéves Lóránt közli az óvó nénijével, hogy neki ma nagyon kell sietnie haza, mert fél egyre érkezik a fűnyíró ember, s a saját farmján kezdi levágni a fűvet. A farm egy virtuális birtok, amely Lóránté, az ő gazdasága, s mindent tud már, amit egy gazdasági környezet megkíván: állatokat megitatni-megetetni, az udvart felseperni és had ne soroljam tovább. Ehhez csak egyetlen egy kommentárt szeretnék hozzátenni: mindez falusi környezetben történik. TRAGÉDIA! *A program, ahol a kislány gazdálkodik, előhívja a gyermek kíváncsiságát, ebből pedig egyenesen a tanulás iránti vágy fog következni* – olvashatjuk a programot reklámozó szövegben. Megvallom, sokat gondolkodtam ezen a virtuális farmon. Jó-e ez így, hagyjuk szó nélkül, vagy beszéljünk a szülőknek a program hiányosságáról? A feleletet a minap kaptam meg. Jómagam is fűvet nyírtam az udvarban, s ahogy araszolgtattam a masina előre-hátra, tekintetem egy csigára esett. Azon nyomban leállítottam a gépet, s jött az érzés, nem, semmiképpen sem darálhatom fel ezt a kis jószágot, hiszen olyan szép. A számítógép kínálta farmon nem araszol kiscsiga, nincs hangyaboly, nincs leesett madárfészek, esetleg madártojás a fűben, amelyek ezernyi lehetőséget kínálnának a kisgyermeknek a beszélgetéshez, a további ismeretszerzéshez.

A hatvanas, hetvenes, nyolcvanas években nem beszélünk tehetségről, nem hangsúlyoztuk a tehetség szót, helyette művészetre nevelés volt, és sikeres sportolókról beszélünk, vagy azt mondtuk, jó

matekos, oda kell rá figyelni. Mindezek a kifejezések a tehetség kibontakozását, kibontakoztatását tartalmazzák.

Obrazcov írja *Hivatásom* című könyvének Első találkozásaim a művészettel című fejezetében, hogy milyen sokat jelentett neki gyermekkorában a természet és az állatok életének megfigyelése.

„A természet és az állatok megfigyelése tanított meg arra az asszociatív és képszerű gondolkodásra, amely nélkül nem lehet művészettel foglalkozni, mert ilyen gondolkodásmód nélkül egyáltalán nincs is művészet. A természet életének és az állatok viselkedésének megfigyelésekor érzett élvezet rendkívül hasonlít ahhoz az élvezetbe, amelyben a művészi alkotás, az irodalom, a festészet, a színház részesíti az embert.”

A megszerzett játékelmények előkészítik az embert a művészi élmény befogadásra. Hiszen az egyes állatok jellemét, cselekedeteit akaratlanul is mindig egy-egy emberhez, egy jellemvonáshoz, cselekvéshez hasonlítjuk. Emlékezzünk csak, milyen fontoskodva lépeget a varjú, milyen méltósággal bólogat a teve, milyen figyelmesen nézegeti a majom a cukorkát. Az állatokban fel lehet ismerni az egyes emberi vonásokat, bár ezek elkülönítve, bizonyos mértékig elszigetelten jelentkeznek. S aki képes egy másik lényben valami „emberit” találni, annak könnyű meglátni az embert a szoborban, a festményben és a könyvben is. Hiszen mindkét esetben észlelési folyamatról van szó: felismerésről, mely nem egyéb, mint asszociatív gondolkodási tevékenység. Aki gyerekkorában megtanul látni, az sok-sok év múlva is meglátja a zöld fűben a pitypang ragyogását, vagy a fecske röptének eleganciáját és máris szebbnek látja a világot.

Gyermekkoromban a művészetet, mint az emberi élet szerves részét nem éreztem, mert ilyen formán nem is ismertem. De, hogy vannak az életben gyönyörű pillanatok, amikor az ábránd teljes egészében valóra válik, azt korán megtapasztaltam. Úgy gondolom, hogy ez az élmény lett hivatásom szempontjából a legfontosabb. Felnőttként ismertem fel, mennyire fontos nevetni és álmodozni tudni! És nem tudom, hogyan lehet e nélkül élni. Már a barlang falára rajzoló ősember is együtt élt a művészettel, az alkotás vágyával akkor is, ha nem tudott róla. Az igazi művészet szeretete – akár zenében, akár versben, akár képekben találja meg valaki – igényességre nevel.

A látott, tapasztalt dolgok, események öröme alkotássá kovácsolódik.

A hozott tulajdonságok és a megtapasztalásból (élményekből) fakadó eredmény

A tehetség kibontakoztatása körül számtalan feltevés, pro és kontra vélemény látott napvilágot. Vajon ne legyenek-e az első évek csak az örömteli játék évei? Ma már a tudomány kísérletileg is igazolta, hogy a legelső évek élményei azok, amelyek legmélyebben rögződnek, legmaradandóbb nyomot hagynak a lélekben.

Személyes példa:

Két gyermek édesanyja vagyok. A fiúk korban közel állnak egymáshoz. Mint ahogy nincs két egyforma ember, úgy nincs két egyforma nevelés sem, bár mi szülők hajlamosak vagyunk azt állítani, hogy mindkettőt egyformán neveltem.

A természet, a környező világ megfigyelése és a képeskönyvekkel, képekkel, szép tárgyakkal, színházi előadásokkal való ismerkedés elválaszthatatlan egységet képezett mindkettőjük gyermekkorában. Úgy tűnt, mindkettőnél egyforma lesz a hatás: imádták a természetet, a bogarakat, a kakukk hangját, csodáltuk a napfölkeltét, közben számolgattunk is, gyurmáztunk is, apával sportoltak, tehát a sokoldalú nevelés minden szegmensét megkapták. Közben figyeltem érdeklődési körüket. Az idősebb fiú szívesen rajzolt, pillanatok alatt papírra vetette „gondolatait”, a fiatalabb kockákkal játszott

önfeledten. De mivel a gyermeknek a játék egész valóját átszövi, ki tudja azt minden más megnyilvánulástól elválasztani? Amikor a kisfiú várat épít, vajon játszik-e, vagy első „tudományos” elgondolásait önti formába?

A fiúk lassan cseperedtek, s én nem szándékoztam 5-6 éves korig befolyásolni érdeklődési körüket. Erre a korra viszont már észlelhető volt, ki milyen irányultságú lesz. A fiatalabb pillanatok alatt megszámolta hány vadkacsa úszik a Krivaja folyó vizén, míg az idősebb a kacsapapát kereste, mert annak szebb a tollazata. Amikor a virslit karikákra szeltem, a fiatalabb két egyforma számú halmazt képezett a tányérjában, az idősebb kidíszítette virsli karikákkal a tányér körvonalát.

Még sok ilyen kis apróság lett az alapja tehetségük kibontakozásának. Hat éves kortól azt a vonalat kezdtük erősíteni, amelyik erőteljesebben jutott kifejezésre egyiknél vagy a másiknál. Pályaválasztásukat már nem kellett befolyásolni, mert akkorra már mindkettőnél kialakult a „mire van hajlama, illetve tehetsége”.

Milyen egyszerű mindez - mondhatnánk. Ahogy a zenei anyanyelvünkre neveljük a gyermeket, úgy kell képzőművészeti anyanyelvünket, természettudományi anyanyelvünket is megalapoznunk. És minden mást, csak értő szülő és óvodapedagógus kell hozzá.

Napjainkban az interaktív programok új információkkal szolgálnak, a gyermekeknek már ki sem kell otthonról mozdulniuk, és nem kell különféle elvárásoknak megfelelniük, csak önmagukhoz képest való fejlődésre figyeljenek.

Hát itt a baj! Csak önmagunkra figyelünk! Eltűnt a *posztfiguratív kultúra*, melyben a gyermekek elsősorban őseiktől tanultak, eltűnt a *konfiguratív kultúra*, melyben mind a gyermekek, mind a felnőttek a velük egykorúaktól és egyenrangúaktól tanultak.

Goethe azt mondta a generációk kapcsolatáról: „Zwei Dinge Kinder von ihren Eltern bekommen: Wurzeln und Flügel. Két dolgot kellene, hogy a gyermekek megkapjanak szüleiktől: gyökereket és szárnyakat. Ezzel a véleménnyel én is egyet értek. A hagyományok, a rítusok, a tradíciók rendkívül fontos szerepet játszanak az óvodai és iskolai életben, s ezáltal elmondhatjuk, hogy kiemelkedő jelentőséggel bírnak a gyermek személyiségfejlődésének folyamatában. A nevelés ezen színterei, ahol az intézményes szocializáció megy végbe, olyan helyszínek, melyeket gyakran úgy jellemezünk, hogy gyermekeink második otthona. A rohanó, lendületes, modern világban ezek olyan biztos alapokon álló, stabil pontok, ahol számos rituáléval, szokással óhatatlanul is találkozunk az óvodás és a diák.

A gyermeki személyiség formálásában az óvoda és az iskola másodlagos szerepet töltött be. Az elsődleges szocializációs színtér a család volt. Sajnos, mindkettő személyiségformáló szerepe az utóbbi időben erősen redukálódott.

Mivel a személyiségfejlődéshez közösség kell, amelyhez való tartozás az önmeghatározás egyik lényeges eleme, ebből az következik, hogy az óvoda és az iskola kitűnő szocializációs közeg lehetne, mely megteremti az értékek közvetítésének lehetőségét. Az adott csoporton belüli **ismétlődő cselekvések**, melyek a közösség életét jellemzik és egyúttal az egyén fejlődését is befolyásolják, nagy jelentőségűek a társadalmi szerepek és az értékészlet elsajátítása szempontjából. A mai iskola emberi kapcsolatteremtésre alkalmatlan. Önző, egymás iránt felelőtlen emberek kerülnek ki. A közoktatási intézmények feladata lenne az értékorientáció kialakítása az egyén beállítódásához mérten. Ezek a szervezett közösségek saját szabályrendszerükkel, kulturális hagyományaikkal biztosíthatnák a gyermek számára a valahová tartozás érzését.

A lehetőségek feltárása, majd a kreativitás ápolása egyrészt az adott társadalom által követendőnek illetve értékesnek tartott minta-és normarendszerhez kapcsolódik, másrészt az adott óvoda tradíciói és

rituális tevékenységrendszere segítheti a gyermek személyes értékvilágának kialakítását, illetve elmélyítését. Ilyenek az illető mikroközösség által képviselt lokális értékek is, melyek akár különbözhetnek is a tágabb értelemben vett társadalmi értékektől. Például egy Montessori iskola hagyományaiban bizonyos hangsúlyosan jelennek meg a Rousseau-i elvek, melyek nem feltétlenül jellemzőek a magyar nevelési rendszer értékeire. Maria Montessori szerint a gyermek fejlődési törvényei isteni eredetűek. Ezért a nevelés normáit sohasem kívülről kell meghatározni, hanem ezeket mint a gyermekben meglévő törvényeket kell figyelembe venni. Montessori nemcsak hisz minden életkorban a gyerek saját tevékenysége által történő önkibontakozásban, önépítésben, hanem szükségesnek tartja ehhez a megfelelő tárgyi, személyi feltételeket, egyszerűen: a tevékenységre inspiráló környezetet.

A társadalomban elfogadott, közös értékek meghatározásában is kiemelten fontos szerepet játszik a mindenkori Oktatási Minisztérium által kiadott tanterv, amely meghatározza az óvodai nevelés közös értékeit. A meghatározott feladatok végrehajtása nem köthető csak egy műveltségi területhez, csak egy tantárgyhoz sem. Olyan készségek fejlesztéséről, olyan ismeretek átadásáról kell sok esetben gondoskodni az óvónőnek, amelyeknek meg kell jelenniük szinte minden ismeretközlő tevékenységben, igazodva az éppen adott korcsoporthoz. Ezek azok a feladatok, amelyek az érték közvetítő tevékenységek lényegét adják, amelyeknek célja elsősorban a személyiségfejlesztés.

A tehetség felismerésének szinterei

A játék.

Mi mindent sűrít és jelent ez az egyetlen szép magyar szó?

Játék a színházban, játék a filmen, a rádióban és a televízióban, az irodalomban, a képzőművészetben és a zenében.

Játék a színekkel és a formákkal. Játék a fényvel és a sötétséggel. Játék a művészetnek, a tudománynak és a sportnak megannyi ágazatában.

És játék a mindennapi életben. Játék az óvodában, az iskolában, a gyermekklubokban, a játszóházakban. Családok meghitt együttlétében. Játék a gyógyítás gyakorlatában. Játék a játékszerekkel, amelyekből egyre több látható a karácsonyi kirakatokban. A való élet kicsinyített másai, amelyből egyre több készül, technikailag túltökéletesítve, nem számítva a gyermeki fantáziára, a határt nem szabó képzelet erejére, végtelen perspektívájára. Játékok, amelyekből a gyermekek kirakhatják önmaguk világát, a családi közösségben betöltött helyüket, szerepüket is. Olyan belső történéseket, amelyeket szavakba foglalni nem is tudnának, és pusztán szavakkal a szakemberek sem tudnának megfogalmazni.

Az irodalmi nevelés

Napjaink világában az ember és az irodalom kapcsolata is modernizálódik. A technika adta lehetőségek kapcsán a legegyszerűbb és legkényelmesebb lenne, a gyerekeket a televízió vagy a számítógép elé leültetni. A mesefilmek és a számítógépes mesejátékok azonban nem helyettesítik a mesélést.

„Valamikor réges-régen, messze északon, egy rengeteg erdő szélén élt egy öregember, gyönyörűséges szép leányával. Hatalmas nyírfák fogták körül a tanyájukat, a fák ágai közt seregestől fészkeltek a nyírfajdok, a kunyhó mellett csörgedező forrásból oltották szomjukat az erdei állatok. Történt egyszer, hogy az öregember a társaival együtt felkerekedett, és elindult egy távoli országba szerencsét próbálni. Telt-múlt az idő, várta a kislány az apját, de hiába várta, nem tért vissza soha. Ott maradt a lány olyan árván, olyan egyedül, mint a magányos fa a réten. Nagy búsultában esténként kiült a ház elé és a csillagokkal beszélgetett, hogy hangját ne felejtse. A csillagok

pedig megajándékozták az éjszakai égbolt minden fényével. Az emberek el is nevezték a lányt Csillagszeműnek. Ez a lány csillagszemével meglátta azt, amit más nem láthatott, észre vette a hét ajtó mögé zárt titkokat, a föld mélyébe rejtett kincseket. Magányosságában megtanulta az állatok beszédét is. Nappal az erdei állatok őrizték, éjszaka a csillagok vigyáztak az álmára. A falubeliek nem értették a viselkedését, és magára hagyták... Így élt Csillagszemű, míg egyszer nagy sokára arra járt egy derék erdészlegény, megszerette, hazavitte a falujába, megtanította szőni, fonni, és még ma is boldogan élnek, ha meg nem haltak.”

A finn népmese mögött megbúvó valóság leginkább a felnőtt és a gyermek viszonyára emlékeztet. A gyermek a csillagszemű, akinek látásmódján a felnőttek sokszor kívül maradnak, s akit képzelete titkos útjain csak ritkán képesek követni.

A gyermek másképpen éli át a valóságot, mint a felnőtt. Élményei mögött nincs tudás, de megvan a készség a ráérzésre. Még nem tud választani, de sok apró részletet vesz észre, ami a mi figyelmünket elkerüli. Apróságok éppúgy belekerülnek tekintete fókuszába, mint a nagyobb dolgok. Ki ne emlékezne saját maga vagy gyermeke viselkedésére, amikor egy hangyát vagy katicabogarat figyelt odaadással és türelemmel hosszú időn át.

Nemcsak látja és felnagyítja a számunkra jelentéktelen részleteket, hanem élvezi is. Az ő képzelete szabadon csapong, s játszik a szavak titkos, más értelmével, zenéjével. Rajtunk felnőtteken áll, hogy a „csillagszemű” milyen emberré válik, mit őriz meg emlékeiben tudatosan vagy tudat alatt gyermekkori látásából, tükröződnek-e benne a művészetek fényei, érti-e sokféle nyelvüket, vagy mindez elmúlik felnőtt korára.

Az a gyermek, akit a költészet varázslata megérintett és képes később is megőrizni magában mindazt, amit a „csillagszemével” felfedezett, felnőtt korában is szeretni fogja az irodalmat. Örömforrásai bővülnek, látásmódja kitágul, a valóságot is többértően tudja majd értékelni, megérteni.

Közismert tény, hogy a mesének a gyermek fejlődésében pedagógiai és lélektanilag jelentős hatásai vannak. A hagyományos mesemondásban a legelső szembetűnő jellemző motívum a pozitív hatások tekintetében az emberi hang varázsa, ami pótolhatatlan a mese hallgatásánál. Bruno Bettelheim¹ „A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek” 1976-ban megjelent munkájában kiemelt helyet kap a mese-szülő-gyermek kapcsolat. A szerző már-már klasszikussá vált munkája a mesék pszichológiai jelentőségével, gyerekre gyakorolt hatásával foglalkozik, melyben Bettelheim világossá teszi, hogy a mesék hallgatása a szülőhöz fűződő biztonságérzet elmélyülésén túl segít az esetleges későbbi tanulási zavarok megelőzésében, valamint megszeretteti az irodalmat, gyarapszik a gyermek szókinccse és olvasás iránti igénye is megnő. A népi kultúra irodalmi anyagai elősegítik, és biztos alapokra helyezik a magyar nyelv eszközeinek helyes és magabiztos használatát.

Néhány példa: Azt kérdezi a kisgyermek az óvó nénitől: Miért mondjuk azt, hogy öreg este van? Miért öreg az este? Vagy: Icát elfogta a sárga irigység? Katinak felment a cukra! Amelyik kisgyermek ilyesmire felfigyel, nekünk hatványozottan kell rá figyelniük!

Alkalmanként szervezzünk „beszélgetőkört”, de csak differenciáltan. Híreket, eseményeket, élményeket beszéljünk meg nagyobb csoporttal. Az élmények meghallgatásán túl az óvónő elsődleges feladata megfigyelni a választékos kifejezőmódot.

Zenei nevelés

Kodály Zoltántól egyszer megkérdezték, hogy hány éves korban kell a gyermek zenei nevelését elkezdeni? Azt válaszolta: kilenc hónappal a születése előtt. Ezt a tanácsot sokan megmosolyogták, pedig mély igazságot rejt. A gyermek zenei nevelését már a családban el kell indítani, jóval az óvoda és az iskola nevelőmunkája előtt. Nem elég csak **másokkal zenére neveltetni**, ebben a szülőnek is

segítenie kell. Kodály figyelmeztetése nem az t jelenti, hogy csak tanult muzsikus foglalkozhat jól a gyermekével. A családon belül a helyes zenei irányításban minden szülő részt vehet, akiben megvan a jó szándék arra, hogy gyermekét dalolni szerető, zenét kedvelő emberré nevelje; megóvja a zenei selejttől, és figyelmét az időt álló szép zene felé fordítsa. Ez a jó szándék természetesen kihat nemcsak a zenei nevelésre, hanem a gyermek otthoni, társaságbeli viselkedésére, helyes, szabatos kifejezőképességére, s a nevelés más területeire is.

Fogadjuk el alapvető tételként, hogy minden gyermek *zenei képessége fejleszthető*. A vele született fokozott érdeklődés, fogékonyság, „tehetség” különböző lehet az átlag normális, egészséges gyermeknél azonban elsősorban a zenei benyomások mennyiségétől és helyességétől függ, hogyan fejlődik majd daloló kedve, ritmikus mozgásösztöne. Ha a mag nem kap vizet és napfényt, nem fejlődik, sőt még csírázni sem kezd. A jó zenei mag is ilyen, mert minden gyermekben megvan, ha megfelelő serkentést kap- jó kedvvel éneklő nagymamákat, szülőket – fejlődésnek indul, s ha szárba szökken, jöhet az óvoda vagy az iskola tudatos nevelőmunkája. De addig a családi élet ezer mozzanata befolyásolja a gyermeket: a szülők éneke, beszéde, viselkedése, érdeklődési köre, a rádió és a televízió hatása is. Tőlünk függ tehát, időben indul-e el gyermekünk zenei nevelése. Feltétlenül szükséges, hogy minden szülő ismerje a gyermekkor *természetes fejlődési szakaszait*, a módot, ahogyan az egyes korokban a gyermek képességeit fejlesztheti és a helyes zenei anyagot.

A szülők természetes és érthető büszkeséggel mutogatják a rokonoknak és ismerősöknek gyermekük testi és szellemi fejlődését. A felnőttek udvariasságából esetleg őszinte elragadtatásukban gyakran túlbecsülik a gyermek képességeit. Ezzel nem csak a szülőket tévesztik meg, hanem megzavarják a gyermeket is. Ha közösségbe – óvodában vagy iskolában – összehasonlítást tesz majd maga és társai között és rájön arra, hogy nem több, sőt, talán kevesebb is a többi gyermeknél, a csalódás káros hatással lesz további fejlődésére.

Az idegenek, vendégek előtti szereplést nem minden gyermek szereti. Az ünnepi ruha, a megváltozott napirend, a szülők készülődése izgalommal töltik el. Az új vagy ritkán látott arcok, a köszönésre biztatás hangos beszéd sokszor megfélemlíti. Ha a társaság középpontjába kerül, még beszélni sincs kedve, nem hogy érdekelne. Ilyenkor – hogy ne maradjon szégyenben – a szülő erőszakkal, fenyegetéssel, ígérettel igyekszik megszólaltatni. A gyermek izgalma, féltelme erre nem oldódik fel, sőt a szorongás a torkában van, mind erősebb lesz, végül sírva fakad. Kellemtelen a szülőnek, a gyermek pedig jó időre kedvét veszti az énekléstől, és legközelebb már csak lopva, csendben énekel, ha tudja, hogy nem figyel rá senki.

A gyermekben él a játékos utánzó, szereplési ösztön, de ezt helyesen csak hasonló korú és gondolkodó társai között élheti ki.

Nem motiváló hatású a merev didaktikus zenei nevelés. Ehelyett szabad légkörben, differenciált, játékos zenei képességfejlesztéssel sokat tehetünk a zenei képességek kibontakoztatásáért, sok és érdekes ütőhangszert használjunk, ahol a mozgás a téri élmény és a zenei hatás összefonódnak.

A zenehallgatással és tér nagyságával szorosan összefügg a tánc, mint a mozgáskultúra alapja. A tánc, mint az ember mozgáskultúrájának szerves része már ősidők óta a kommunikáció és az önkifejezés egyik eszköze.

Zenére történő ritmikus mozgás, mely sokszínű formavilággal rendelkezik. Korábban a mindennapok elválaszthatatlan részét képezte és szorosan kapcsolódott az emberi élet különböző eseményeihez. A naptári év ünnepnapjaitól kezdve a családi összejöveteleken keresztül a különböző munkaalkalmakig számos lehetőség kínálkozott az effajta társas szórakozásra, ami a kikapcsolódás mellett nagymértékben elősegítette a nemek közötti közeledést, a társas kapcsolatok kialakítását.

Napjainkban a néptáncnak ez a spontaneitása és az emberi életben betöltött szerves jellege mindennapokban való megjelenése ugyan háttérbe szorult, de nem szűnt meg teljesen. A funkció egy része átalakult. Nagyszerű eszközévé vált az iskolában a sokoldalú képességfejlesztésnek, mely során a testedző funkciótól kezdve a művészeti nevelésen keresztül nem utolsó sorban a személyiségformálás terén a pozitív emberi tulajdonságok fejlesztéséig számos érték ötvöződik.

A motiváció szerepe a gyermek fejlődésében

A motiváció pedagógiai fontossága mind több helyen jelenik meg. Ugyanakkor mindig az oktatáshoz kapcsolódva juttatják kifejezésre fontosságát. A technikák, a modellek is kifejezetten oktatáscentrikusak és más tevékenységi formáknál nem igen alkalmasak. A motiváció azt jelenti, hogy érvényesülni hagyjuk az egyén valamely szükségletét. A motiválás nem mást jelent, mint a gyerek már meglévő szükségletének bekapcsolását az általa végzett tevékenység folyamatába. A „bekapcsolás ebben az esetben úgy értendő, hogy engedjük érvényesülni ezeket a szükségleteket a tevékenységi folyamatban, s ezáltal tesszük a gyerek számára vonzóvá a tevékenységet, őt pedig nyitottá a tevékenység nevelő-formáló-fejlesztő hatásai iránt.² Amennyiben a gyermeket állandóan motiválni szeretnénk, azaz motiváljuk olyan dolgok iránt, amelyhez nincs kedve (sem tehetsége), a gyermek frusztrálttá válik. Az oktatásban az eredményesség érdekében folytonos kudarcvisszajelzésekkel frusztráljuk az eredményességet. A tudatosan alkalmazott és szakszerű motiváláshoz ismernünk kell a gyermek személyiségének a lehető legrészletezőbb szükségleteit.

A mesehallgatás motiváló eszköze lehet például a „saját mesekönyv” készítése. Kerülni kell a felnőttek által készített illusztrációkat, engedni kell a belső képalkotásnak, az élmény belső feldolgozásának. A saját képalkotás előfeltétele lehet az improvizálásnak, kilép a szituációból (abból, hogy hallgatja a mesét), kreativitása dramatizálásba megy át.

Állandó munkasarok nyújtsanak lehetőséget a motivációra. Lehetőséget teremteni a szabad önkifejezés színterének bármilyen anyaggal és technikával. (Az anyagokkal való ismerkedés hiányát tapasztalom óvodáinkban.) A kézművesség, a kézimunka hangsúlyosabb eleme kell, hogy legyen a szabadidős foglalkozásoknak. De nem kényszer! Csak mikrocsoportos és egyéni munkaformát alkalmazzunk!

A spontán tevékenységek feltételei átgondoltak, tervezetteknek kell lenni.

A megtapasztalás

A megtapasztalás minden területen jelen van, ellenben a matematikai képzetek kialakításánál felettebb fontosnak tartom hangsúlyozni szerepét. A megtapasztalás itt külön feladatként kell, hogy megjelenjen a matematikai fogalmak kialakításakor. Bár integráltan jelenik meg a mindennapi helyzetekben, nekünk különösen oda kell figyelnünk azokra a gyermekekre, akik felfedezik az összefüggéseket a matematikai szabályok között: megkülönböztetés, sorbarendezés, azonosítás. Élethelyzetek kiaknázása: párosával állunk sorba, most egyesével állunk sorba. Négyen alkossatok egy zárt kört! Kísérletezéssel összefonódó élethelyzetekben a mérés művelete jusson kifejezésre. A térbeliség különböző formáinak kialakításánál megfigyelhetjük melyik gyermek tölt be vezető szerepet.

A pedagógus szerepe

A hazai pedagógia területén végzett óvónői munkásság elismerésében gyakran túlértékelt és egyetlen szempont az illető pedagógus nyomtatott, kiadásban megjelent munkáinak száma. Egyes szakemberek csak azokat a tanárokat tartják kiváló és elismert pedagógusoknak, akik életútjuk során megannyi

tanulmányt, cikket, könyvet írtak illetve folyamatosan publikálták elért eredményeiket. Ebben a tekintetben én Benkő Samu véleményét osztom, aki így fogalmaz: „Művelődési múltunkkal bajlódva általában hajlamosak vagyunk túlbecsülni az írásbeli teljesítmény jelentőségét és bár ennek számontartása és méltányolása nagyon fontos, mégsem feledkezhetünk meg azoknak a teljesítményéről, akiknél a gyakorlati tevékenység felemésztett minden emberi energiát.”³

Zárógondolatok

Még egyszer idézem Obrazcovot, aki egy banális példán keresztül a következő kiindulópontonra hívja fel a figyelmet, mondhatnánk egy banális példán.

– Ha egy legyet kihúzok a levesből, mászni fog. A leves vele együtt kúszik az asztalon, és a levescsíkok egyre vékonyabbak lesznek. Végül a légy megáll, és azt teszi, amit mindannyian tennénk: rendbe szedi magát. Aki ezen nem mosolyodik el, és nem jön rá, hogy a légy és közöttük van valami „rokonság”, abból az emberből soha nem lesz művész, de tudós sem, mert nincsen képzelettársító fantáziája.

Hitt abban, hogy a csodálatos mellettünk van, és erre rá kellene tudni csodálkoznunk. Például esik az eső, ezen senki nem csodálkozik.

De Debussy rácsodálkozott, és zenét szerzett *Kertek az eső alatt* címmel. És ezzel mindannyian valami újat tudtunk meg az esőről.

Elesik egy kisfiú, vagy leesik egy ág, ezen senki nem csodálkozik. De egyszer leesett egy alma, és valaki, nevezetesen Newton, rácsodálkozott, és megértette a gravitáció törvényét.

Schopenhauer a zenével kapcsolatban azt a következtetést vonta le, hogy a zene az érzelmeken keresztül, a teljesség érzését kiváltva, formálja világlátásunkat, segíti belső egyensúlyunk megteremtését. A mozdulat pedig közlésre született, megnyitja a kaput és kivetíti a belső emberi világot.

Rácsodálkozni, megérteni, valamint akarni és tudni átadni másoknak – ez az igazi tehetség.

Obrazcov hitt a tehetségben, az emberben és nagyon hitt a játék, mint az igaz művészet jóra készítető erejében. Ezért választotta hivatásának a játék művészetét.

A tehetség kibontakozásának az alapja a szabadság és a kultúra (környezet), amely a gyermeket körülveszi. Szabadság alatt a mindennapok nyújtotta gazdag lehetőségét értem, kultúra alatt pedig szűkebb és tágabb értelemben vett környezetünket, a családot és az óvodát. A szabadsággal való bánást tanulni kell. Az önfegyelmre is szoktatni kell a gyermeket. A szabadság is korlátozott, hiszen a megbeszélte feladatokat el kell végezni. Felelősségtudattal tartozom társaim iránt. A munkát „mára” be kell fejezni, mert a csoport egyszerre ebédel és megpihenni. A szabadságot és a felelősségtudatot nem lehet adni, hanem valamilyen módon tanítani kell.

A szabadsággal szorosan összefügg az óvodai követelményeknek megfelelni nehezen tudó, szociokulturálisan elmaradott gyermeknél a szertelenség, a rohangálás, az egyszerre megtapasztalni való vágy megjelenése. Az óvónőnek egyetlen dolga van ilyenkor, türelemmel viszonyulni hozzájuk.

A szellemi, értelmi vitaminhiány, fejletlenség nem olyan szembetűnő, mint a testi. Ha ez is sápadtsággal, bágyadsággal, étvágytalansággal járna, bizonyára komolyabban foglalkoznánk vele. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a gyermek szellemi fejlődésért ugyanolyan felelősek vagyunk, mint a testiért.

A múltban is és jelenben is megoszlanak a vélemények arról, lehet-e beszélni tehetséges gyerekekről óvodás korban, hiszen egyénisége ebben a korban formálódik a legintenzívebben.

Margaret Mead (1901-1978) 1925-ben Samoa-szigetén végzett terepmunkát, erről írt könyve bestseller lett. A Csendes-óceán szigetein tett 14 utazása során írásbeliség nélküli népeket tanulmányozott. Figyelte az emberek közti kapcsolatokat, beszédjüket és testbeszédjüket. Egyes

szigeteken arra figyelt fel, hogy ott az asszonyok foglalkoznak az üzlettel, a férfiak pedig művészek. A fiúk és a lányok gyakran eltérő nevelést kapnak, más elvárásokat támasztottak velük szemben. A különféle társadalmakban változatos módon jelentek meg ezek a különbségek. Arra biztatta az embereket, hogy a társadalmi elvárásoktól függetlenül azzal foglalkozzanak, amihez tehetségük van.

Margaret Mead gondolata a legtalálóbbról azzal kapcsolatban, hogyan alakulhat ki a tehetség: az emberek azzal foglalkozzanak, amihez tehetségük van, nem a szó rossz értelmében.

---

¹ Bruno Bettelheim – 1903-1990-osztrák származású amerikai pszichológust elsősorban az érzelmileg sérült, súlyos emocionális problémákkal küzdő, autista, skizofrén stb. gyermekek kezelése és nevelése terén kifejtett munkássága tett ismertté világszerte.

² Bábosik István: Neveléstudomány, Budapest, 2004. 60.o.

³ Benkő Samu: Lengyel István kolozsvári tanár önéletrajza. Őrszék. Bukarest, 1984. 199.o.

Dr. Szőke Anna kishegyesi (Szerbia) néprajzkutató és pedagógus
a magyar néprajz legrangosabb elismerésében,
Győrffy István Emlékéremben részesült a közelmúltban.
Az elismerést Debrecenben vette át, ahol néprajzi tanulmányait
folytatta és ahol doktorált.

Dr. Szőke Anna átveszi a kitüntetést dr. Bartha Elek tanszékvezető egyetemi tanártól
(Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék).

A háttérben dr. Ujváry Zoltán, a Néprajzi Tanszék professor emeritusa

Dr. Szőke Anna pedagógus, etnográfus, a magyar kisebbségi kultúra és a délvidéki magyarság néprajzi kutatásának kiemelkedő személyisége. Óvodapedagógiai munkássága nem csupán szűkebb hazájában, hanem széles körben ismert. A néprajzszakot az Debreceni Egyetemen végezte, és ugyanitt szerzett egyetemi doktori (Ph.D) fokozatot. Könyvek, tanulmányok egész sora kapcsolódik nevéhez. Kiterjedt és intenzív néprajzi kutatásokat végzett a Vajdaságban, jelentős eredményeket ért el a folklór hagyományok gyűjtése, a vallási néprajz és a társadalomnéprajz területén. Könyveiben és tanulmányaiban a délvidéki magyarság, azon belül pedig szülőfalujának, a számára egész életében otthont nyújtó településnek, Kishegyesnek állít tudományos értéket jelentő emléket. Olyan témakörökkel foglalkozik, amelyek meghatározóak a 20. század és napjaink történéseinek tükrében. A mindennapi élet létstratégiai, a gazdasági túlélés sajátos módjai, a kisebbségi fennmaradásért való küzdelem útjai, az emberi élethez kapcsolódó folklór hagyományok, a nemzeti identitás, az asszimiláció- valamennyi olyan kérdés, amely meghatározza a mindennapok társadalmát és kultúráját, az egyének, nemzeti és felekezeti közösségek egymás közötti kapcsolatát. Tudományos írásai szakmai szempontból igényesek és hitelesek, ezzel együtt élményszerűek, az azokat olvasók egyszerre válnak a múlt és a jelen történéseinek részeseivé, egyszerre kapnak képet kicsiben és nagyban az ország, a nemzet számos sorskérdéséről. Szőke Anna néprajzi munkássága révén jelentős mértékben járult hozzá a mai Szerbiában élő magyarság identitásának megőrzéséhez.

Dr. Szóke Anna